

ה'במות' של ימינו

הרב צבי בן ראובן

מאמרי דעה רבים עוסקים בהתמודדות עם כוחות שליליים יותר או פחות שמקורם מחוץ לציבור הדתי, שם המאבקים והבעיות ברורים וחדים יותר. דוגמה לכך אפשר לראות בהתמודדות עם ארגוני הלהט"ב או עם גופים רפורמיים או אף אנטי דתיים כאלה ואחרים ('הדתה' וחבר מרעיה).

אך ישנן התמודדויות עם כוחות אחרים שבאות לידי ביטוי במחלוקת **בתוך** הציבור הדתי והמסורתי. כוחות אלה אינם בהכרח הרסניים פחות, זאת דווקא משום שפוטנציאל הנזק שלהם אינו נראה לעין בראשית דרכו.

את אחד מהכוחות הללו אפשר לתמצת למילה אחת (מעט מפחיזה אולי): 'דקונסטרוקטיביות'¹, או במילים פשוטות יותר – המלחמה במבניות המסודרת באשר היא. הרבה פעמים מכנים את התופעה הזו 'המאבק במונופולים'.

אין לנו, כמובן, דבר וחצי דבר נגד פירוק מונופולים כאלה או אחרים. הבעיה מתחילה כאשר בשם המאבק (המוצדק לא פעם) במונופולים נלחמים גם בגופים ריכוזיים שפירוקם משמעותו לא אחרת מאשר כאוס.

זה אכן לא פוליטיקלי קורקט – אך ישנם מבנים וגופים שחייבים להיות **ריכוזיים**.

דוגמה יסודית לכך נמצאת בתורתנו הקדושה. בספר דברים אנו קוראים את הפסוקים המדברים על איסור הבמות²:

"ח לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו ט כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' א-להיך נתן לך... יא והיה המקום אשר יבחר ה' א-להיכם בו לשכן שמו שם שקמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה'...

1. המושג דקונסטרוקציה מגיע מעולם הפילוסופיה והספרות, אך הוא מושאל לצורך תיאור תנועות גם בתחומי חיים אחרים.

2. דברים יב, ח-יד.

יג הַשְׁמֵר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּתְרָאָה. **יד** כִּי אִם בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ וְשָׁם תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶךָ".

על פי פסוקים אלה, ברגע שמגיעים אל 'המנוחה והנחלה', מותר יהיה להקריב את הקרבנות, לתת את התרומות והמעשרות – רק במקום אשר יבחר ה'.

מהן אותן 'מנוחה ונחלה'?

אומרת המשנה בזבחים³: "באו לירושלים, נאסרו הבמות, ולא היה להם עוד היתר, והיא היתה נחלה", והגמרא במגילה אומרת⁴: "... נחלה זו ירושלים", וכך מפרש שם רש"י בזבחים: "ההיא דכתיב בקרא דמשבאו **אל המנוחה ואל הנחלה** יאסרו הבמות".

כלומר אנחנו מבינים שברגע שעם ישראל הגיע לירושלים, חל אותו איסור שראינו בספר דברים, ומאז והלאה מותר להקריב קורבנות ולעבוד את ה' יתברך **רק במקום אחד** – המקום אשר יבחר ה', הוא מקום המקדש בירושלים.

וכך פסק הרמב"ם⁵: "כיון שנבנה המקדש בירושלים-נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה', ולהקריב בהן קרבן...".

את מהות איסור הבמות מסביר החזקוני:

"מה שהחמיר הכתוב כל כך לאסור הבמות משנבנה בית עולמים, היינו על ידי שהבמות גרמו להם לישראל שנמנעו לעלות לרגל ומזבחים ומקטרים בבמות, ומשהתחילו לזבוח ולקטר בבמות עוד הוסיפו למעול מעל לזבוח ולקטר לעגלים שבבית אל ושבדן".

החזקוני אומר כאן דבר מבהיל: הדרך לעבודה זרה מתחילה בעבודת ה' שלא במקום היחיד שה' בחר בו לעשות זאת!

אלא שאם כן, נשאלת השאלה – מדוע בתקופת הכניסה לארץ הותרה הקרבה בבמות?

3. דף קיב ע"ב.

4. דף י ע"א.

5. הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ג.

מסביר המלבי"ם:

"בבואכם אל הארץ, שאתם עושים איש כל הישר בעיניו להקריב בבמות, יען שלא באתם אל המנוחה, ואתם עוסקים במלחמה; ועברתם את הירדן וישבתם. ר"ל שהיום אתם עוסקים בירושה וישיבה וכבוש האויבים, ואי אפשר לכם לבא אל המשכן ולכן תקריבו בבמות. אבל עת וישבתם בטח, והיה המקום אשר יבחר שמה תביאו וכו', השמר לך פן תעלה עולותיך בכ"מ אשר תראה, שמאז נאסרו הבמות".

כלומר כאשר עם ישראל נמצא בשלבי התמקמות בארץ, שלבים הדורשים מלחמות ומצבים של חוסר יישוב הדעת הדרוש לעבודת ה' של כל האומה במקום אחד – ניתן להקריב בבמות **באופן זמני**. אך ברגע שהמצב מתייצב ונוסדת ממלכה מבוססת – נאסרת עבודת הקרבנות במקום שאינו המקום שנבחר על ידי ה'. במקום שאינו ריכוזי. אכן – בעבודת הקרבנות ישנו 'מונופול'. כן כן, מונופול על עבודת ה'.

כל ספר מלכים מלא בביקורת על ההקרבה בבמות שהייתה לשם שמיים!⁶ מדוע? משום שאנחנו צריכים לעבוד את ה' כאומה, וצריך מקום אחד שמרכז את עבודת ה'. ואת המקום הזה יבחר ה'.

אחת הדוגמאות לכך נמצאות בפסוקים בספר מלכים⁷ המתארים את מלכותו של יהושפט:

"וילך בכל דרך אסא אביו לא סר ממנו לעשות הישר בעיני ה'. אך הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות".

וכך מסביר האברבנאל:⁸ "עם היות שהבמות לא סרו כי היו העם מזבחים ומקטרים בבמות אבל לשם ה', כי הם היו חוטאים בהקריבם בבמה חוץ למקדש **אבל לא בהקריבם לעבודה זרה**".

כלומר **אנחנו לא מדברים כאן על איסור עבודה זרה**, אלא על עצם הפגיעה באחדות שנוצרת מריכוז העבודה בבית המקדש בירושלים, פגיעה שראינו לעיל שיכולה להביא בסופו של דבר לעבודה זרה ממש, כפי שקרה בעגלים שהציב ירבעם בבית אל ובדן.

6. מלכים א יג, לב; שם כב, מד; מלכים ב יב, ד; שם יד, ד; שם טו, ד; שם טו, לה; שם כב, ג, ועוד ועוד.

7. מלכים א' כב, מג – מד

8. מלכים א כב, מד.

אומרת הגמרא בנדריים: ⁹ "ר' נתן אומר: הנודר – כאילו בנה במה".

ועל כך אומר המהר"ל: ¹⁰

"הנודר כאלו בונה במה וכו'. פירוש כי הבונה במה הוא **פורש עצמו מן הכלל** לעשות אליו במה מיוחדת, וכך הנודר על דבר הוא פורש עצמו מן הכלל, שאם אוסר עליו היין הרי לכל העולם היין מותר ואליו היין אסור והרי הוא פורש עצמו מן הכלל, ולכך נחשב כאלו בונה [במה]. והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן כי הנדר הוא התחלת הפרישה מן הכלל, וכאשר מקיים הנדר הרי כאלו הקריב עליו קרבן בשעת **איסור הבמות שזה לגמרי פרישה מן הכלל**, וכך זה המקיים הנדר נקרא פרישה לגמרי מן הכלל".

כלומר אנחנו עוסקים בתופעות של מעשים או פעולות שיש בהן כוונה טובה, אולי אפילו לשם שמיים, אך הן פסולות בכל זאת משום שהן פוגעות בעבודת הכלל, והפרישה מן הכלל יכולה להיות הרסנית בתחומים מסוימים.

אם כן, אז מהן הבמות של ימינו?

אפשר לחשוב מן הסתם על הרבה דוגמאות.

ניתן כאן נקודה למחשבה. ההסבר של המפרשים שהובאו לעיל, ובמיוחד של המלבי"ם, להבדל בין איסור הבמות לפני ההתבססות בארץ ובין איסור הבמות המוחלט לאחריה – תואם להפליא את הרעיון שעמד בבסיס ההחלטה לייסד את **הרבנות הראשית לישראל**.

בנאום בוועידה לסידור הרבנות הראשית משנת תרפ"א, ¹¹ שרטט הראי"ה קוק זצ"ל את אופייה ומטרת ייסודה של הרבנות הראשית לישראל: "...על כן מוכרחים אנו לסדר את **הרבנות** בארץ בתכונה תכסיסית **מדינית**". יש כאן, אומר הראי"ה, צורך לקשור בין עבודת הרבנות לבין המסד המדיני, מוסד ריכוזי מעצם הווייתו.

יותר מזה כותב הראי"ה קוק בהמשך: ¹²

9. דף כב ע"א.

10. חידושי אגדות למהר"ל נדרים דף כב ע"א.

11. ורהפטיג, איתמר ושמואל כ"ץ, הרבנות הראשית לישראל, שבעים שנה לייסודה, חלק א', הוצאת היכל שלמה תשס"ב, עמ' 22.

12. שם עמ' 23.

"על פי סדרו של הרמב"ם יש הבדל בין סדר הושבת בתי הדין בארץ ישראל לסדר הושבתם בחוץ לארץ באופן **שבארץ ישראל** חובת האורגניות אשר לבתי המשפט היא יותר מובלטת ומאוחדת כראוי לאומה שהיא מתיישבת על אדמתה לחיות חיים לאומיים קבועים **ובחוץ לארץ אין הסידור מגיע לאורגניות** כזו מפני שחיי הגלות חיים ארעיים הם לאומה בתור אומה בשביל כך הוא אומר אין אנו חייבים להעמיד בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר... הסדר הזה כולל לא רק את הצד המשפטי לבדו **אלא את כל עבודת הרבנות כולה** שהרי סדרי הושבת השופטים עלפי התורה כוללים את הפיקוח של **כל סדרי הדת שיהיו מאורגנים ומסוימים בצורה לאומית קבועה כוללת כל האומה שיהיה צביון לאומי לתורת ישראל** כי באופן כזה יבנה בית ישראל על אדמתו כחטיבה איתנה ומצוינת... הכול יהיה לעתיד מאוגד בסדר אורגני עם בית הדין המרכזי אשר ייוסד לנו בעיר בירתנו הקדושה בירושלים".

כלומר חלק מהיציאה מהגלות, על פי הראי"ה קוק זצ"ל, משמעותה ארגון מחדש של 'סדרי הדת'. לא פתרונות מקומיים וזמניים לבעיות מזדמנות, אלא הקמת מוסד מערכתי שירכז אליו את כל ענייני סידור הדת ומשפט התורה. ממסד. אותה מילה מושמצת כל כך היא הביטוי העוצמתי ביותר לשיבה של עם ישראל לארצו כאומה בריאה. רבנות אחת שתהיה גורם המאחד את כלל האומה תחת הנהגה תורנית אחת.

בשנים האחרונות החלה תופעה שבה גורמים שונים מנסים להפוך את הרבנות מגורם משמעותי המרכז בפועל את ענייני הדת של מדינת ישראל כולה – לגורם רגולטורי חסר שיניים וכמעט חסר משמעות.

גורמים אלה קוראים להפריט את 'מונופול' של הרבנות על שירותי הדת, לתת לגופי כשרות חיצוניים ופרטיים את היכולת לעסוק במתן כשרות, גיור, נישואין ועוד ועוד. השימוש במילה 'מונופול' בא לומר לנו במילים אחרות שאין ברבנות שום ערך מעבר ל'אספקת שירותי דת', כאילו היו עוד בקבוק קוקה קולה קר.

ההסתכלות על עבודת הרבנות כמספקת שירותי דת ותו לא, ולא כגורם המאחד את כל עם ישראל תחת הנהגה רבנית אחת (גם אם הנהגה רבנית בזמן מסוים לא מוצאת חן בעיני כולם) – הפוכה לחלוטין מהמטרה שלשמה הוקם מוסד זה.

יאמר מי שיאמר, במידה רבה של צדק: הרי מוסד הרבנות של ימינו אינו חף מבעיות ואולי אף כשלים בכל מיני תחומים! התשובה לצערנו היא: נכון. אך השאלה היא מהו הפתרון. וכאן נחזור למילה המפחידה שהזכרנו בהתחלה – 'דקונסטרוקציה'. אנשים שאינם

מאמינים במבניות באשר היא מגיעים מהר מדי למסקנה שיש לפרק כל גורם ומוסד שמתגלות בו בעיות מהותיות – גם אם פירוק זה פוגע במטרה המהותית שלשמה הוקם.

כאשר אנחנו מסתכלים על המטרה שלשמה הוקמה הרבנות – אנו יודעים שהפתרון אינו ויתור על הריכוזיות שלה, משום שלריכוזיות זו ישנו תפקיד מאחד! את הפתרון אם כן נחפש במקומות מורכבים וקשים הרבה יותר – מלחמה על הקיים מתוך אמונה בכוח הטמון בו!